

TA’LIM, TIBBIYOT VA PSIXOLOGIYANING INNOVATSION INTEGRATSIYALASHGAN MODELLARI

Almatova Dilshoda Baxadirovna

*Mirzo Ulug‘bek nomidagi Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti
akademik litseyi psixologi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta’lim, tibbiyot va psixologiyaning innovatsion integratsiyalashgan modellari haqidagi ma’lumotlar jamlab yoritib berilgan. Mavzu doirasidagi yo‘nalishlar buyicha modellar vazifalariga tuxtalib o‘tilgan.*

Kalit so‘zlar: *ta’lim, tibbiy model, psixologik model, maxsus ehtiyojlar, ta’lim siyosati.*

Yurtimizda barcha bolalarning teng huquqli ta’lim olishini ta’minlashga yo‘naltirilgan tizim joriy etilgan. Bundan tashqari ta’lim modelimizda nogironligi yoki maxsus ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim muhitiga qo‘shishni nazarda tutilgan. Inklyuziv ta’limning asosiy yondashuvlaridan biri tibbiy-pedagogik-ijtimoiy modeldir, bu uch asosiy yo‘nalishning integratsiyasiga asoslanadi. Ushbu maqola mazkur modelning samaradorligini tahlil qiladi va uning amaliy qo‘llanilishida duch kelinayotgan muammolarni ochib beradi. So‘nggi yillarda dunyo miqyosida ta’limni qo‘llash borasida turli tajribalar yig‘ildi. Xalqaro tashkilotlar, xususan, BMTning Ta’lim, Fan va Madaniyat tashkiloti (UNESCO) ta’limni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha keng qamrovli dasturlar ishlab chiqmoqda. Shuningdek, ko‘plab mamlakatlarda maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta’limning turli modellari yaratish va tatbiq etish yo‘nalishida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Inklyuziv ta’lim bo‘yicha ilmiy manbalar va xalqaro tajribalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ta’limning muvaffaqiyati uch asosiy omilga bog‘liq: tibbiy xizmatlarning sifati, pedagogik yondashuvning samaradorligi va jamiyatning ijtimoiy qo‘llab quvvatlashi. Xalqaro adabiyotlarda keltirilgan asosiy jihatlar: • UNESCO (2021) tomonidan e‘lon qilingan tadqiqotlarda ta’lim modeli global miqyosda qanday amalga oshirilayotgani va uning samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlil qilingan. • Florian L. (2014) tomonidan yozilgan “The SAGE Handbook of Special Education” asarida ta’limning pedagogik yondashuvlari va innovatsion metodlari bayon etilgan. • Slee R. (2018) o‘zining “Inclusive Education: From Policy to Practice” asarida ta’lim siyosati va uning amaliyotdagi qo‘llanilishi masalalariga urg‘u bergan. • O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi (2020) tomonidan ishlab chiqilgan strategiya mamlakatimizda ta’lim rivojlanishining yo‘nalishlarini belgilaydi. Adabiyotlarni tahlil qilish natijasida aniqlangan muhim jihatlar: • Ta’limda individual yondashuv asosiy tamoyil sifatida e‘tirof etiladi. • Ta’lim tizimida o‘qituvchilarning malakasini oshirish ham muhim omillardan biri hisoblanadi. • Jamiyatning ijtimoiy inklyuziyaga bo‘lgan munosabati ta’lim samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. • Maxsus ehtiyojli bolalarning ta’lim tizimida muvaffaqiyat qozonishi pedagogik va tibbiy xizmatlarning sifati bilan bog‘liq.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki: 1. Tibbiy yondashuv- Nogironlikka ega bolalarni maxsus tekshiruvdan o‘tkazish va individual rehabilitatsiya rejalarini ishlab chiqish orqali

ularning ta’limga tayyorgarligi yaxshilanadi. Ko‘plab maktablarda defektolog va logopedlar yetishmovchiligi mavjud. Reabilitatsiya markazlari bilan maktablar hamkorligining samaradorligi ta’lim sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Psixologik yordam va tibbiy qo‘llab-quvvatlash xizmatlarining mavjudligi bolalarning o‘qish natijalariga ijobiy ta’sir qilmoqda.

2. Psixologik yondashuv-Moslashtirilgan psixologik mashg‘ulotlarning mavjudligi bolalarning bilim olishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘qituvchilarning ta’lim metodikalarini bilish darajasi turlicha bo‘lib, bu natijalarga ta’sir qiladi. Maxsus ta’lim metodikalaridan foydalanish dars jarayonining samaradorligini oshiradi. Individual yondashuv asosida o‘qitilayotgan o‘quvchilar standart usul bilan o‘qitilayotgan o‘quvchilarga nisbatan yuqori natijalarga erishmoqda.

Ta’lim, tibbiyot, psixologik modelning har uch jihati o‘zaro bog‘liq bo‘lib, ularning muvozanatli ishlashi ta’limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta’minlaydi. Tibbiy xizmatlarning yetarli emasligi psixologik jarayonga to‘sqinlik qilishi mumkin. Shu bilan birga, pedagoglarning maxsus metodikalardan foydalanish malakasi yetarli bo‘lmasa, ta’lim samarasiz bo‘lib qoladi. Ijtimoiy omillar, jumladan, ota-onalar va jamiyatning qo‘llab-quvvatlashi muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, mazkur modellar ta’limning samaradorligini oshirish, jamiyatning inklyuziyaga bo‘lgan munosabatini yaxshilash va bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Tibbiy xizmatlarning inklyuziv ta’lim jarayonida yetarlicha yo‘lga qo‘yilishi bolalarning jismoniy va psixologik tayyorgarligini yaxshilaydi. Maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun individual reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish, psixologik va tibbiy yordam ko‘rsatish ta’limning samarali ishlashiga xizmat qiladi. Biroq, ko‘plab ta’lim muassasalarida defektolog, logoped va psixolog kabi mutaxassislar yetishmovchiligi tizimning rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Shuning uchun, bu sohaga davlat va nodavlat sektorlar tomonidan yanada ko‘proq e’tibor qaratilishi zarur. Psixologik modelning roli maxsus moslashtirilgan o‘quv rejalarining mavjudligi inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalariga asoslanib, ta’lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi: Tibbiy xizmatlar sifatini oshirish: Ta’lim muassasalarida defektolog, logoped va psixolog kabi mutaxassislarni ko‘paytirish, tibbiy reabilitatsiya markazlari bilan hamkorlikni kuchaytirish. Umuman olganda, ta’lim tizimi tibbiy, psixologik jihatlardan samarali tashkil etilgandagina, barcha bolalar uchun teng ta’lim imkoniyatlari yaratilishi mumkin. Mazkur yondashuv inklyuziv ta’limni nafaqat huquqiy asosda, balki amaliy jihatdan ham mukammallashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Booth, T., & Ainscow, M. (2011). *The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
2. Florian, L. (2014). *The SAGE Handbook of Special Education*. London: SAGE Publications. Routledge.
3. Mittler, P. (2012). *Working Towards Inclusive Education: Social Contexts*. London: David Fulton Publishers.